

Wincenty Myszor

"Synody i Kolekcje Praw. Tom III. Kanony Ojców greckich", "Atanazego i Hipolita", Stanisław Kalinkowski, Janusz Szymańczyk, Marta Mucha, Kraków 2009 : [recenzja]

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 43/2, 450-451

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

takoczywiste, jak wynik z uwag wstępnych (por. s. 16 in). Tej formie dialogu katechetycznego odpowiada także treść teologiczna, której przedmiotem nie jest tylko Pismo Święte, ale także prawdy wiary wynikające z egzegezy biblijnej. Forma literacka, jak i popularna prosta treść, wskazują, że utwór Juniliusza mógł mieć znaczenie praktyczne. Tłumacz mówi o tym, że „Jest to niewielkie pismo zawierające teorię biblijnej egzegezy, które można nazwać wprowadzeniem do studiowania i poznania Pisma świętego” (s. 6). Nie wyjaśni to jednak wybranej przez Juniliusza formy literackiej „dialogu” (katechetycznych pytań i odpowiedzi). Być może forma literacka utworu przypomina praktyki szkoły w syryjskiej Nisibis (por. s. 9). Prawdopodobnie treści dogmatyczne (por. s. 19 i n) pisma Juniliusza wyznaczone są przez wyznaczenie chrzcielne. Polskie tłumaczenie tego dzieła być może pozwoli na popularyzację teologii łacińskiej z połowy VI wieku.

Synody i Kolekcje Praw. Tom III. Kanony Ojców greckich (tekst grecki i polski), *Atanazego i Hipolita* (tekst arabski i polski), przekład: Stanisław Kalinkowski (tekst grecki), Janusz Szymańczyk (tekst arabski), Marta Mucha (konsultacja tekstu arabskiego), Wydawnictwo WAM, Kraków 2009, 496 s. (Źródła Myśli Teologicznej 49)

Tom ten, podobnie jak poprzednie tego typu tomy (wydanie i tłumaczenie soborów i synodów), wyróżnia się odmiennym opracowaniem. Publikacja wprawdzie nie zawiera krytycznego wydania tekstów oryginalnych, jest to przedruk z odpowiednich wydań, ma jednak cechy wydawnictwa źródłowego w pełnym znaczeniu. Można powątpiewać w pożyteczność tego typu wydań tekstów orientalnych w Polsce, gdzie orientalistyka chrześcijańska praktycznie nie istnieje. Wydanie źródeł orientального prawa kościelnego być może rozbudzi zainteresowanie losem chrześcijaństwa na Bliskim Wschodzie w przeszłości i obecnie. Publikacja powinna zainteresować historyków Kościoła, ale także historyków prawa kościelnego i moralistów. Zebrane greckie teksty prawa kościelnego według autorytetu Ojców Kościoła (od Dionizego Aleksandryjskiego do Tyrazjusza z Konstantynopola) wskazują na związki z głównymi stolicami biskupimi na Wschodzie, przede wszystkim z Aleksandrią. W poszczególnych kanonach pojawiają się powtórzenia zagadnień, choć także różne rozwiązania moralne. Powtórzenia i różne rozwiązania zdarzają się w kanonach przypisanych temu samemu autorytetowi (por. teksty związane z Bazylim Wielkim, s. 32-75). To zróżnicowanie wskazuje na to, że pod jednym sławnym imieniem zbierano teksty różnego pochodzenia i z różnego okresu. Polskie wydanie i tłumaczenie nie rozstrzyga tego zagadnienia. Historyk jednak, aby je poprawnie interpretować, musi to trudne zagadnienie najpierw rozważyć. W kościelnych kanonach zaznacza się wyraźnie wschodnie potraktowanie niektórych zagadnień prawa, jak choćby inne potraktowanie tak zwanych „bigamistów” czy w ogóle prawa małżeńskiego; potwierdza się znaczenie w chrześcijaństwie wschodnim „chor episkopów” czyli biskupów „połowych” poza miastami. Bardzo ciekawy okazuje się „publiczny” charakter grzechów i przestępstw, a więc odpowiednio także publiczny charakter pokuty. W „prywatnych” sprawach prawo wschodnie powoływało się ostatecznie na ocenę sumienia. Arabskie wersje kanonów (*Canones Athanasii*; *Canones Hippoliti*), jak przypuszczają wydawcy, są tłumaczeniami wcześniejszych koptyjskich wersji.

Arabskie tłumaczenia powstały zapewne w okresie, gdy arabski stawał się językiem żywym egipskich chrześcijan, a więc w średniowieczu (XII–XIV w.). Przy tej okazji trzeba przypomnieć orientalistom, a zwłaszcza arabistom, że język arabski jest nie tylko językiem islamu, ale także językiem chrześcijan wschodnich i nie tylko w Egipcie,

ale także w Syrii. Język arabski w średniowieczu stał się *lingua franca* dla chrześcijan i pozwalał na upowszechnienie wielu chrześcijańskich dzieł (na temat: arabski jako język komunikacji chrześcijan orientalnych por. *Christianismes orientaux, Introduction a les études des langues et des littératures*, red.: R.A. Beuylot, R.G. Coquin, B. Outtier, Ch. Renoux i A. Guillaumont, Paryż, 1993, s. 61-106). I tak powstałe w Egipcie kanony kościelne, dzięki wersji arabskiej upowszechniły się na chrześcijańskim Wschodzie. Wersje arabskie okazały się także bardziej trwałe od starszych, koptyjskich. Teksty kościelnych kanonów były nie tylko tłumaczone, ale także przy okazji tłumaczeń redagowane na nowo. W tłumaczeniach pojawiały się nowe wątki tematyczne lub wersje kanonów, niektóre znikwały z wersji tłumaczonych. W Egipcie bardzo popularne były *Kanony Hipolita*. Być może potwierdzały tym samym silne związki Kościoła Aleksandryjskiego z Rzymem. Dla wersji arabskiej kanonów Atanazego wydawcy posłużyli się wydaniem W. Riedel i W.E. Crum (por. s. XVI), natomiast dla kanonów Hipolita wykorzystali wydanie z 1966 r. *Patrologia Orientalis* (por. s. XIX). Warto także odnotować opracowanie niemieckie tych kanonów przez W. Riedel'a w *Die Kirchenrechtsquellen des Patriarchats Alexandrien*, Leipzig 1900, s. 193-230. Przy tej okazji trzeba także wspomnieć o odkryciu przez polskich archeologów – Tomasza Góreckiego i ekipę archeologów – w El Gurna w Górnym Egipcie w 2005 r., koptyjskiego kodeksu kanonów Pseudo-Bazylego, którego wersję arabską, jako jedyne świadectwo ich istnienia, opublikował W. Riedel (*Die Kirchenrechtsquellen...*, s. 231-283), (opis odkrycia por. T. Górecki, *Polish Archaeology in the Mediterranean*, Raports 2005, s. 264-274). Może wydawcy polscy zainteresują się wydaniem wersji koptyjskiej i arabskiej tych kanonów?

Tom zawierający orientalne wersje kościelnych kanonów został zaopatrzony w odpowiednie indeksy osób, nazw oraz indeks rzeczowy. Wersja grecka i arabska tytułów kanonów pozwoli studium zorientować się w szczegółach na podstawie incipitów poszczególnych kanonów w ewentualnych innych wersjach tekstów. Tom orientального prawa chrześcijańskich kościołów powinien być odnotowany w historii chrześcijańskiej orientalistyki z uznaniem dla wydawców. Być może arabiści zainteresują się także nowymi tekstami źródłowymi, które przyniosło im to wydanie.

Grzegorz z Nyssy, *Życie Mojżesza*, przekład Stanisław Kalinkowski, wstęp Marta Przyszychowska, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009, 104 s. (Źródła Myśli Teologicznej 50)

W serii wydawniczej Źródła Myśli Teologicznej do tomów: 21 (*Drobne pisma trynitarze*), 34 (*Homilie do Błogosławieństw*), 39 (*O stworzeniu człowieka*), 43 (*Homilie do Pieśni nad Pieśniami*), dołączono dwa kolejne: 50 (*Życie Mojżesza*) i 51 (*Homilie do Eklezjastesy*) Grzegorza z Nyssy. To zainteresowanie pismami Grzegorza z Nyssy, trzeciego z Ojców Kapadockich, zasługuje na szczególne uznanie, gdyż tłumaczeń na język polski jego dzieł jest jak dotąd niewiele. Przekład *Vita Moysi* Stanisława Kalinkowskiego jest pierwszym polskim przekładem całego utworu (z obszerniejszych fragmentów tego utworu mieliśmy dotąd tylko przekład Grzegorza Sinki, *Święty Grzegorz z Nyssy. Wybór pism*, Warszawa 1963, s. 36-46; odpowiada *Żywot Mojżesza*: II, 1-50, w tłumaczeniu Kalinkowskiego, s. 43-50). Inne cytaty w polskim tłumaczeniu por. Stawiszyński, *Bibliografia patrystyczna 1901-2004*, Kraków 2005, s. 269-270. Wstęp autorstwa Marty Przyszychowskiej (s. 5-16) odwołuje się do pracy J. Daniélou, z pierwszego tomu *Sources Chretiennes* (z 1943 r.!). Obszerne cytaty z *Życia Mojżesza* wydają mi się zbędne akurat we wstępie do tłumaczenia. Motywem głównym tego dzieła Grzegorza z Nyssy jest ideał